Heemkundekring
Sankt-Tolbert
Vaals

Nieuwsbrief Nummer 13 – Oktober 2010

In memoriam

Op 22 september jl. is ons gewaardeerd lid Jozef (Men) Savelberg op bijna 89-jarige leeftijd overleden. Hij werd in 1921 geboren en moest al jong zijn eigen weg door het leven zoeken. En daarin is deze flamboyante levensgenieter zeer geslaagd. Men heeft volgens eigen zeggen heel veel te danken gehad aan de familie Dautzenberg uit de Bergstraat te Vaals. Hij was bakker, kastelein, antiquair en begaafd kunstschilder. In het seizoen 1950/1951 was hij de 3de carnavalsprins van de Grensülle. Voordat de Wilhelminatoren werd verplaatst, exploiteerde Men Savelberg het erbij gelegen restaurant van 1952–1957. In zijn bruin café De Schatull en later in De Gau vermaakte hij samen met zijn vrouw Jeanny de gasten met zang en gitaarspel. 'Der singende Wirt' trok in zijn bar bezoekers van ver over de grens. Deze trotse en zelfbewuste Vaalsenaar heeft alles teruggekregen wat hij als kind heeft moeten missen.
Men was 18 jaar lid van de heemkundekring Sankt Tolbert. In deze periode hebben wij hem leren kennen als een betrokken en inspirerend lid. Het is jammer dat hij het verenigingsgebouw in de Bloemendalstraat niet volledig gerestaureerd heeft mogen zien. Zijn vele schenkingen voor het nieuwe onderkomen zullen hier een passende plaats krijgen. Om Men kon je niet heen, hij was letterlijk en figuurlijk met nadruk aanwezig. Moge hij nu rusten in vrede. Wij zullen Men Savelberg in de beste herinnering houden. Adieë Men!

'Sankt Tolbert' - 'De Boed'

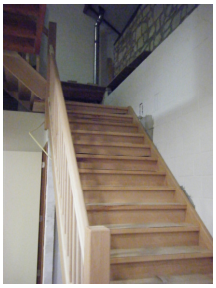

Het grote werk in het verenigingsgebouw is door de aannemer, afbouwbedrijven en eigen leden (Jean Cohlst, Hans Neus en Peter Sparla) gedaan. Nu is de trap naar de archief- en tentoonstellingsruimte geplaatst, weer een mijlpaal. Dit alles is gefinancierd uit eigen middelen en met een eenmalige gemeentesubsidie. Vervolgens is de vereniging bezig met de inrichting van het gebouw, zodat op 13 februari 2011 de feestelijke opening kan plaatsvinden. Hiervoor zijn vijf subsidiefondsen aangeschreven, aangezien de eigen financiële middelen niet meer toereikend zijn. Helaas zijn van vier fondsen afzeggingen ontvangen, omdat de aanvraag van de heemkundekring niet overeenkomt met de doelstellingen en/of criteria van deze fondsen. Alleen het Prins Bernhard Cultuurfond verleent een subsidie van € 1450,- als tegemoetkoming in de aanschaf van een geluidsinstallatie.

De vereniging zelf heeft reeds met succes een 'stoelen- en tafelactie' opgezet. Er moeten echter nog kasten en (boeken)rekken worden aangeschaft voor de in te richten archiefruimte. Bovendien moet er een vloerbedekking in deze bovenruimte komen. Voor dit alles is de vereniging aangewezen op particulieren en/of bedrijven, die de mooie initiatieven van de heemkundekring financieel willen ondersteunen.

Spreuk voor Allerzielen

Hiob 19.25 Aber ich weiss, dass mein Erlöser lebet und er wird mich hernach aus der Erde auferwecken

Deze spreuk staat op de fraaie gietijzeren toegangspoort van de Ned. Herv. begraafplaats aan de Tentstraat.

Ned. Herv. begraafplaats aan de Tentstraat

Bij het ontstaan van buitenbegraafplaatsen die na 1800 werden aangelegd, speelden diverse factoren een rol. Er was allereerst het groeiende bewustzijn van de nood aan hygiëne. Bovendien waren er de keizerlijk bevelen van Jozef II en vooral van Napoleon, hoewel de opvolging ervan vaak niet zo vlot verliep. Napoleon verbood bij decreet, op basis van de Code Civil van 12 juni 1804 en de Code Pénal uit 1810 het begraven in gebouwen waar godsdienstoefeningen werden gehouden (dus in de kerken), in de bebouwde kom en binnen een afstand van 30 à 40 meter van de stadsgrenzen. Maar wellicht was de bevolkingsgroei in de 19e eeuw de belangrijkste factor. Men ging ertoe over de kerkhoven buiten de bebouwde kom aan te leggen, waardoor het voortaan 'juister' was te spreken van 'begraafplaats' dan van 'kerkhof'.

De oudste buitenbegraafplaatsen dateren uit de eerste helft van de 19de eeuw. De Ned. Herv. begraafplaats aan de Tentstraat dateert uit het midden van de 19de eeuw. Helaas is dit gedeelte van deze algemene begraafplaats zo sterk onderkomen, dat de opschriften op de grafstenen niet of maar ten dele te lezen zijn. Voor de teksten moet men te rade gaan bij dr. J. Belonje: 'Genealogische en Heraldische Gedenkwaardigheden' (1961). Wat betreft Vaals heeft wijlen ons erelid W.G. (Frits) Zimmermann aan dit boek meegewerkt. Enkele prominente overledenen hier zijn: leden van de familie von Clermont, August Binterim (lakenfabrikant), W. van Gogh (rijksontvanger), Stazeus Stubach (Wilhelminatoren). Het mooiste grafmonument (versierd met bronzen engel) is van Otto Intze (bouwer van de Urfttalsperre). Restauratie van de graven op de Ned. Herv. deel van de Algemene Begraafplaats is dringend noodzakelijk.

Clermoretti als de 'bijbel' voor Vaalsenaren

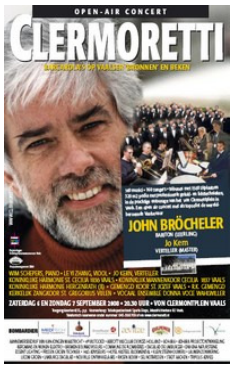

Clermoretti > een registratie van het concert dat bariton John Bröcheler in Vaals gaf met driehonderd amateurmuzikanten (2008) is nu op dvd verschenen. Het is een muzikale reis door de geschiedenis van Vaals en de carrière van John Bröcheler. De concertbeelden zijn aangevuld met historisch foto- en filmmateriaal, bijeengezocht door Bröcheler, stichting Kunstevenementen Vaals en Heemkundekring Sankt Tolbert. Dat maakt van de dvd een uniek naslagwerk van Vaals. Er zijn unieke beelden te zien van muziekgezelschappen die niet meer bestaan, van gebeurtenissen met mensen die niet meer op aarde rondlopen. Dat maakt Clermoretti nog interessanter voor (oud) Vaalsenaren. Deze mooie dvd is te bestellen bij Stichting Kunstevenementen Vaals via www.clermoretti.nl en kost € 19,50.

Rotondes en kunst

In Nederland is een rotonde een soort gelijkvloerse kruising waar het verkeer op de rotonde meestal voorrang heeft. In toenemende mate denkt de overheid er goed aan te doen, om bijzondere objecten als blikvangers in het centrum van een rotonde te plaatsen, met hier en daar ook nog een elektronisch infobord. Af en toe met blikschade tot gevolg… Automobilisten vergapen zich aan de twijfelachtige kunst en vergeten hun afrit. Soms zijn de objecten grandioos en expressief, zodat de bestuurder een paar rondjes extra rijdt; dat is niet verboden. Hij heeft immers voorrang en niemand kan hem dat recht ontzeggen. In Vaals zijn nu drie rotondes waar grensgerelateerde blikvangers geplaatst werden. Maar veel inwoners van Vaals weten niet dat de oudste rotonde (en misschien wel de mooiste) bij het voormalig treinstation uit 1922 ligt (later jeugdherberg, nu bouwmaterialenhandel), in de Prins Bernhardstraat

(Zie ook: Hans Hermans De 'grens' op de rotonde >www.opdegrens.eu/hansh/2010/rotonde)

Vroeger markeringspunt – nu schandvlek

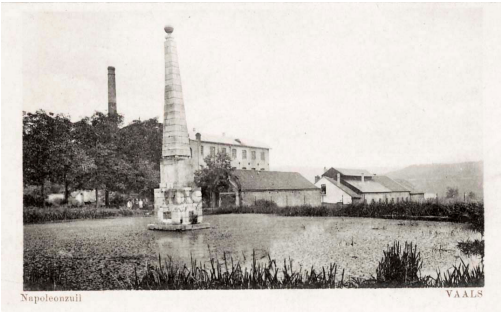

Uit het Infoblad Gemeente Vaals (december 2008): ‘Een belangrijk onderdeel van het Von Clermontpark is het monument De Obelisk in de vijverpartij van het park. Dit historisch element moet in de toekomst weer schitteren in het Von Clermontpark. Daarom wordt er momenteel bestudeerd hoe dit kunstwerk weer in de oude staat gerestaureerd kan worden.’
Nu, twee jaar verder is er nog niets gebeurd. Helaas zijn de subsidieverzoeken bij de provincie Limburg en de Rijksdienst voor dit cultureel erfgoed (nog) niet gehonoreerd.
Deze obelisk werd vroeger de Napoleonzuil *(Foto: archief Dolf Baltus)* genoemd omdat het verhaal ging dat deze zuil werd opgericht ter ere van de echtgenote van Napoleon, Joséphine de Beauharnais. Maar met Napoleon heeft deze zuil niets te maken. De obelisk werd geplaatst in 1790, toen Napoleon nog een relatief onbekend officier in het Franse leger was, door von Clermont als modieuze tuinversiering in de vijver, tevens noordelijk uiteinde van zijn uitgebreide tuinen. Aan de zuidkant van het voetstuk bevindt zich een paneel met profiellijst, waarbinnen vroeger een metalen plaat heeft gezeten. Die plaat (niet teruggevonden) toonde een siervaas, het jaartal 1790, en het geboortejaar 1728 van J.A. von Clermont, van wie het sterfjaar niet was ingevuld. Aan de noordkant van de ‘piramide’ bevindt zich in steen een afgebeelde vaas. In het Rijksarchief in Maastricht ligt een tekening van architect M. Soiron van omstreeks 1829 met in het bijschrift: “… en staen op de zijden 4 wapens vergult van den Heer Clermont, en termineert hij van boven met een veelpuntige Sterre’’.

Gelukkig nog het Drielandenpunt

Sinds 1 oktober 2010 is het eiland Saba, een van de Bovenwindse eilanden van de Nederlandse Antillen, officieel een Nederlandse gemeente. De hoofdstad heet The Bottom (what’s in a name?). Saba is een vulkaaneiland en het hoogste punt is de Mount Scenery met een hoogte van 877m boven zeeniveau. De gemeente Vaals beschikt daardoor dus formeel niet meer over het hoogste punt van ons land. De Vaalserberg is immers ‘slechts’ 322,5m hoog. Wereldschokkend? Nee. Maar in Vaals wringt dat wel. De burgemeester weigert zich daar zomaar bij neer te leggen: “Mount Scenery is een vulkaan. Een berg, inderdaad, maar als je erop staat, eigenlijk een gat. Vaals blijft het hoogste punt van Nederland op het vasteland houden …” Op de foto (*Wino Winkens)* de symbolische overdracht, een initiatief van de ondernemers van de Vaalserberg. Vol humor en wellicht ook met een beetje wroeging.

‘Voetpad Lemiers moet open’

‘Volgens de relevante literatuur schonk graaf Katelo omstreeks 1055 een hof te Lumirs aan de Mariakerk in Aken. Men vermoedt dat het huidige Jen Hoes op de plek staat van het gebouw van Katelo. Ergo: Nog 45 jaartjes en onze nakomelingen kunnen een millenniumfeestje bouwen.
Van het historisch kerkje in Lemiers weten wij dat het gebouw in 1350 toegewijd werd aan H. Maria en aan de H. Catharina. Dat gebeurde na een ingrijpende verbouwing, zodat we mogen veronderstellen dat het kerkje ouder is. Ergo: Het kerkje bestaat langer dan 700 jaar.
Tussen kasteel en kerkje bevindt zich een voetpad. We mogen veronderstellen dat het voetpad in gebruik genomen werd, toen beide gebouwen reeds bestonden. Voorzichtig geschat is het voetpad circa zes eeuwen oud.’ *(Tekst: Hans Hermans).*
De zogenaamde kerkepaden liepen vroeger van de boerderijen in het buitengebied naar de kerk. In de meeste plattelandsgebieden zijn deze oude zandpaden en weggetjes in de jaren zestig van de vorige eeuw in het kader van de landinrichting zo ongeveer allemaal verdwenen en in vergetelheid geraakt.
Het college van B&W van de gemeente Vaals moet er alles aan doen om het zogeheten Kapellervoetpad voor wandelaars opnieuw open te krijgen. Die opdracht gaf de gemeenteraad.

Frankenmolen in houten korset

Stichting het Limburgs Landschap werd enige jaren geleden te hulp geroepen bij de redding van een waardevol watermolencomplex in Vaals. Dit enorme complex is een mooi voorbeeld van de industriële revolutie in Limburg. Hoewel enkele kenners op de hoogte waren van de cultuurhistorische waarde van deze molen, was het complex verder erg onbekend omdat het helemaal overwoekerd was door bos. De cultuurhistorische waarde en de relatie met het waardevolle landschap er omheen deed Het Limburgs Landschap besluiten tot het uiterste te gaan om dit complex te redden. Met hulp van Limburgse bedrijfsleven en geld van de Beschermers van Het Limburgs Landschap kon de molen worden aangekocht. Een paar maanden nadien dreigde het dak in te storten. Met een hulpactie kon geld voor het dakherstel bijeengebracht worden zodat het gebouw regenwaterdicht was. In 2009 is een eerste restauratieplan gemaakt. De toestand van de molen is abominabel slecht. Verzakkingen in de keldergewelven hebben scheuren laten ontstaan in het muurwerk. Ook zijn door de jarenlange verwaarlozing de vloerbalken van het hele complex los gerot. Het gebouw staat dus op instorten. Alleen door de aanwezigheid van de geplaatste stutten werd erger voorkomen. Om te voorkomen dat het gebouw tussentijds nog slechter wordt en de scheuren in de muren verder gaan, is er de afgelopen weken een houten korset om de molen heen gezet. Het is dus essentieel dat de dragende balken en de muren in de kelder zo snel mogelijk gerestaureerd worden.
(Foto Edmond Staal: Stichting Het Limburgs Landschap)

Herdenking

Op dinsdag 19 oktober 2010 vond er om 18.30 uur een herdenking plaats bij het oorlogsgraf op het kerkhof aan de Seffenterstraat. Herdacht werd de bevrijding van Vaals op 19 oktober 1944, de hier begraven militairen en een verzetstrijder uit WOII.
De gemeente Vaals heeft dit graf onlangs laten restaureren en drie scholen 'De Cathabel, De kleine Wereld, Op de Top' hebben dit graf geadopteerd. Enkele leerlingen, Esther Kelleter en Roger Ackermann van het onderwijzend personeel, Desiree Aretz en wethouder Vroemen als vertegenwoordiger van de gemeente Vaals en een aantal (bestuurs)leden van heemkundekring Sankt Tolbert waren bij deze korte herdenking aanwezig. De drie scholen kregen een oorkonde met betrekking tot de adoptie van het oorlogsgraf.

Schenkingen

In de maanden september/oktober heeft de verenigingen diverse schenkingen mogen ontvangen:
- Diverse verenigingsattributen (van Gretha Scheffers)
- DVD van het Clermoretticoncert met John Bröcheler (van Stichting Kunstevenementen Vaals)
- Een donatie van € 600,- voor vijf tafels van een schenker die niet genoemd wil worden.
- Stukken uit de nalatenschap van wijlen men Savelberg (via Nicole Savelberg)
- Boeken en DSM-kalenders (van Hub Zimmermann)
- De grootste schenking komt deze keer van Jean Cohlst: hij doneert de gemaakte kosten voor de verfmaterialen en het schilderwerk binnen/buiten het verenigingsgebouw.

Allen heel hartelijk dank!

Verleden&Heden

Eind november 2010 verschijnt de nieuwe uitgave van Verleden&Heden. Vanaf dinsdag 30 november is nummer 12 verkrijgbaar op de bekende verkooppunten in Vaals of per post via het secretariaat.
(sankttolbert@gmail.com)

Onderscheidingen

> Wino Winkens, lid van de heemkundekring Sankt Tolbert heeft de eervolle vermelding van de gemeente Vaals gekregen als 'Vrijwilliger van het jaar 2010'.
> Marc Creusen en Guido Leenders van de vrijwillige brandweer in Vaals zijn benoemd tot Lid in de Orde van Oranje Nassau. Beide mannen zijn twintig jaar actief binnen het brandweercorps.

Internetsite

Lid Jolanda Bohlen wijst ons op de internetsite van architect Alphons Boosten (1893-1951). Deze veelzijdige architect ontwierp vanaf de jaren twintig van de vorige eeuw ook een aantal woningen en landhuizen in Vaals en hierbij zijn enkele verrassingen. De gegevens en de foto's staan op: www.bonas.nl > database bonas > archiwijzer > Boosten.

Speciale verjaardagen (70+) van Sankt Tolbert - leden

Jean Voncken (23-9-1940)
Dolf Baltus (14-11-1939)
Kethie Schnarkowski-Kohl (24-11-1929)
Jo Bost (26-11-1939)
Allen van harte proficiat!

Agenda

Vrijdag 29 oktober 2010 > 20.00 uur:
Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert in café-restaurant Suisse Vaals.
Zondag 14 november 2010 > 15.00 uur tot 19.00 uur:
Opening expositie 'Vaalser Musici' in de Kopermolen. Duurt tot en met zondag 10 januari 2011.
Vrijdag 26 november 2010 > 20.00 uur:
Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert in café-restaurant Suisse Vaals.
Presentatie van Verleden&Heden nr. 12.
Zaterdag 11 december 2010 > 18.30:
Familieavond van Sankt Tolbert in het nieuwe verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat.
Dinsdag 18 januari 2011:
Lezing over architect Moretti door Holger Dux.
Zondag 13 februari 2011:
Feestelijke opening van het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat. Tevens 970 jaar Vaals en 22 jaar Heemkundekring Sankt Tolbert.

Nieuwe leden

Als nieuw lid van de Heemkundekring Sankt Tolbert werd ingeschreven:
Marijke Larik-Cohlst (Villach-Oostenrijk)
Wiel Delnoije (Arnhem)
Hub Zimmermann (Elsloo)
Leonie Zimmermann-Savelsberg (Elsloo)
Nicole Savelberg (Bocholtz)
Olaf Schmitz (Bocholtz)
Henk van den Berg (Venlo-Blerick)
Momenteel telt de vereniging 110 leden.

Reageren

Wilt u meer weten over de heemkundekring Sankt Tolbert, een bijdrage leveren aan deze nieuwsbrief of heeft u een interessante mededeling, kijk dan op de website www.sankttolbert.nl of mail naar sankttolbert@gmail.com. De nieuwsbrieven staan ook in pdf-formaat op de website. Deze kunt u downloaden. Tevens kunt u op de site aangeven als u de nieuwsbrief niet meer wilt ontvangen.